

Arhus
centar
Zenica

Udruženje "EKO FORUM" Zenica

Talića brdo 11
72 000 Zenica, Bosna i Hercegovina
E-mail: info@ekoforumzenica.ba
Web: www.ekoforumzenica.ba
Tel/fax: +387 32 40 50 50

Federalno ministarstvo okoliša i turizma
Hamdije Čemerlića 2
71000 Sarajevo

Komentari, prijedlozi i sugestije
na dokumente Federalne strategije zaštite okoliša 2022.-2032. i Stratešku studiju o procjeni utjecaja na
okoliš za Federalnu strategiju zaštite okoliša 2022-2032, dostavljaju se

Poštovani,

U nastavku su dati komentari, prijedlozi i sugestije na dokumente Federalne strategije zaštite okoliša 2022.-
2032. i Stratešku studiju o procjeni utjecaja na okoliš za Federalnu strategiju zaštite okoliša 2022-2032.

Strateška studija o procjeni utjecaja na okoliš za Federalnu strategiju zaštite okoliša 2022-2032

Informacije iznesene u ovom dokumentu ne odgovaraju stanju na terenu, problemi se grupno analiziraju,
iznose se okvirni podaci, bez prikaza strukture, vremenske dinamike pogoršanja ili poboljšanja. Npr.

Poglavlje 3.1.1. (str. 26):

*Za određena područja na teritoriji FBiH vršene su aktivnosti na pripremi dokumenata Stručnih
obrazloženja za proglašavanje zaštićenih područja, na temelju kojih će nadležna ministarstva za
zaštitu okoliša pripremiti prijedloge Nacrta o proglašenju planiranih zaštićenih područja.*

Prostorni planovi kantonâ u FBiH predviđaju znatno veći broj zaštićenih područja. Autori su trebali
konsultovati prostorne planove kako bi se dao detaljan pregled nedostajuće dokumentacije i drugih uslova
koji trebaju biti ispunjeni za zaštitu tih područja.

Poglavlje 3.4.1. (str. 73):

*Do sada je na ovom području izgrađeno 8 uređaja za prečišćavanje otpadnih voda (UPOV): Sarajevo,
Trnovo, Žepče, Gradačac, Srebrenik, Odžak, Živinice i Bihać, ukupnog kapaciteta 757.000 ES. Zbog
nedovoljno razvijenih kanalizacionih mreža procenat priključenog stanovništva na navedene UPOVe
je oko 54%, a u odnosu na broj stanovnika vodnog područja rijeke Save FBiH taj procenat iznosi 14%.*

Ovdje se ne navode pojedinačni kapaciteti ovih uređaja, niti se navode brojni problemi u radu ovih uređaja.

Prečistač grada Sarajeva je pušten u rad 2017, radi bez okolišne dozvole, bez rješenja za prikupljeni mulj. Zbog
neriješenog problema sa izdvojenim muljem znatan dio sanitarno fekalnih voda se ispušta u rijeku Miljacku.
Prečistač u Bihaću ima identične probleme, svojevremeno se kod pojave velikih voda izdvojeni mulj isprao u
rijeku Unu, nataložio na nizvodne poljoprivredne površine, koje tako onečišćene treba podvrgnuti
remedijaciji. Prečistač zbog velikih operativnih troškova nikada nije preuzet od strane komunalnog
preduzeća. Povrat kredita i eksploatacijske troškove snosi grad Bihać. Znatno dio sanitarno fekalnih voda
grada Bihaća koje bi se trebale tretirati u prečistaču se bez tretmana izliva u rijeku Unu na više mjesta, vrlo
slično je stanje i na drugim prečistačima.

Poglavlje 3.4.1. (str. 77):

Neadekvatno upravljanje otpadom, odnosno neuređene općinske deponije i divlje deponije spadaju u značajnije pritiske na vodne resurse. Na većini općinskih deponija u FBiH ne postoji infrastruktura niti sistemi za prikupljanje i odvodnju procjednih voda iz deponija, odnosno otpad se odlaže uglavnom po nesanitarnom principu odlaganja. Procjedne vode iz tijela deponije mogu biti veoma zagađene toksičnim i biološkim zagađujućim materijama i kao takve predstavljaju potencijalnu opasnost po kvalitet voda, zemljišta, te zdravlje stanovništva. Divlje deponije predstavljaju mjesta na kojima se vrši ili se vršilo nelegalno odlaganje otpada na prethodno nepripremljenu lokaciju, a ove lokacije uglavnom nemaju sisteme kontrole zagađenja.

Neuređene općinske deponije i divlje deponije imaju značajan pritisak na vodene resurse, ne postoji infrastruktura niti sistemi za prikupljanje i odvodnju procjednih voda. Deponija Moščanica u Zenici ima prečištač koji ima skroman efekat prečišćavanja, ogromnu potrošnju energije i hemikalija i jako mali kapacitet. Slično tehnološko rješenje nikada zvanično nije pušteno u rad i preuzeto od strane deponije Smiljevići, neprerađene vode se direktno izljevaju u Lepenički potok. Ipak bi se mogao navesti podatak o količini prečišćane vode na deponiji u Zenici, deponija u Bijeljini također ima prečištač voda.

Neprečišćene vode sa deponije se slijevaju u Lepenički potok koji prije uljevanja u rijeku Bosnu teče pored desetina kuća. (Foto: CIN)

Poglavlje 3.4.1. (str. 79):

Prema podacima iz Federalnog plana upravljanja otpadom 2012.-2017., u FBiH postoji 340 evidentiranih ilegalnih odlagališta otpada/divljih deponija u FBiH. Međutim, u stvarnosti, ovaj broj je u značajnoj mjeri veći, s obzirom da veliki broj ovakvih odlagališta nije nigdje evidentiran. Godišnje se pojavi više desetina divljih deponija koje se povremeno saniraju od strane komunalnih preduzeća. Veliki problem predstavlja evidentiranje divljih deponija, s obzirom da se nakon uklanjanja jedne deponije, druga divlja deponija već pojavi na nekoj drugoj lokaciji, itd. Na divljim deponijama se odlažu gotovo sve vrste otpada, a najčešće organski otpad (uginule životinje, klaonički otpad), građevinski otpad, kabasti otpad iz domaćinstava, staklo, itd.

Klaonice su veliki zagađivači otpadnih voda. Pregledom materijala samo se na jednom mjestu spominje klaonički otpad. Eko forum je marta 2021 uputio primjedbu na lažiranje laboratorijska mjerenja koja su bila

podloga za izdavanje okolinske dozvole. Primjedbe su upućene na FMOIT, FMPVŠ, Agenciji za vodno područje rijeke Save, BATA Institutu. Na kraju je dobiven odgovor od Inspekcije da nemaju spoznaju o lažiranju podataka, koji su i po 100 puta umanjeni a izdata im je okolinska dozvola. Klionice kao veliki zagađivači voda, mljekare, kožare, farme ne spominju se u ovoj Studiji.

Poglavlje 3.4.1. (str. 80):

Prema zadnjim raspoloživim podacima, produkcija komunalnog otpada po stanovniku u 2019. godini u BiH iznosila je 0,98 kg/stanovniku/dan⁴⁵, dok je ukupna proračunata količina proizvedenog komunalnog otpada u 2019. godini za FBiH iznosila 793.814 tona/godinu⁴⁶. Količina komunalnog otpada koji se konačno zbrinuo na način da je trajno odložen na deponije ili odstranjen na drugi način ili prerađen u 2020. godini iznosila je 577.685 tona/godinu ili 88,8%,⁴⁷ dok je 11,2% ovog otpada odbačeno ilegalno odnosno nekontrolisano u okoliš.

Iz ovih informacija se ne vidi trend. Npr. Regionalna deponija Mošćanica kontinuirano uvećava količine odloženog otpada. Ovo treba navesti i u radu drugih deponija. Osim toga u periodu 2014-2018 ZE DO kanton ima manje stanovnika za 38 463 stanovnika – podatak - Institut za zdravlje i sigurnost hrane ZDK.

PREGLED DOPREMLJENIH KOLIČINA KOMUNALNOG OTPADA NA REGIONALNU DEPONIJU "MOŠĆANICA"
ZA PERIOD 01.01.2015. - 31.12.2015. GODINE

R/ br.	OPĆINA	Planirane mjesecne količine komunalnog otpada u (t) ¹	Dovezene količine otpada u – (t)												
			Januar	Februar	Mart	April	Maj	Juni	Juli	August	Septembar	Oktoabar	Novembar	Decembar	Ukupno
1	ZENICA	2.146	2.023,49	1.857,08	2.190,47	2.238,21	2.234,10	2.260,98	2.348,78	2.271,47	2.251,41	2.302,91	2.193,68	2.060,60	26.233,18
2	VISOKO	625	810,80	698,31	732,96	678,61	644,96	595,85	624,19	588,79	592,21	732,61	754,54	884,50	8.337,73
3	TRAVNIK	500	455,87	402,00	456,77	509,26	531,69	560,05	617,81	595,94	547,42	601,46	493,96	507,00	6.279,23
4	VITEZ	275	258,14	250,76	261,53	237,97	280,77	276,17	375,90	289,11	283,14	315,60	298,82	321,10	3.449,01
5	BUSOVAČA	108	28,81	89,81	98,83	135,58	119,76	117,65	128,70	135,79	128,02	128,11	122,58	107,50	1.341,14
6	ŽEPČE	63	63,89	64,98	64,37	66,92	62,07	68,32	70,69	68,00	65,70	69,38	50,44	54,99	769,75
7	ZAVIDOVIĆI	25	24,61	28,89	26,94	34,51	33,48	32,71	35,91	30,11	29,79	27,85	26,69	28,11	359,60
8	Ostali korisnici: KPZ Zenica	21	23,96	16,15	66,05	25,68	14,74	16,96	22,21	38,78	15,00	26,52	29,27	34,32	329,64
	UKUPNO	3.763	3.689,57	3.407,98	3.897,92	3.926,74	3.921,57	3.928,09	4.224,19	4.017,99	3.912,69	4.204,44	3.969,98	3.998,12	47.099,28

PREGLED DOPREMLJENIH KOLIČINA KOMUNALNOG OTPADA NA REGIONALNU DEPONIJU "MOŠĆANICA"
ZA PERIOD 01.01.2021. - 31.12.2021. GODINE

R/ br.	GRAD/ OPĆINA	Planirane mjesecne količine komunalnog otpada u (t) ¹	Dovezene količine komunalnog otpada u tonama - (t)												
			Januar	Februar	Mart	April	Maj	Juni	Juli	August	Septembar	Oktoabar	Novembar	Decembar	Ukupno
1.	ZENICA	2.500	2.187,47	2.130,08	2.400,35	2.379,04	2.339,37	2.402,99	2.572,14	2.560,67	2.287,60	2.312,70	2.376,04	2.299,15	28.247,60
2.	VISOKO	1.033	918,23	894,40	1.031,70	1.135,25	1.023,08	1.029,15	1.141,45	1.095,67	1.005,38	1.031,08	1.104,96	1.163,68	12.574,03
3.	TRAVNIK	700	610,59	602,40	683,49	740,62	770,15	787,63	879,74	902,25	788,16	749,37	699,77	709,12	8.923,29
4.	VITEZ	400	376,98	310,22	357,32	409,26	412,97	504,53	428,39	498,47	427,93	385,03	348,05	384,24	4.843,39
5.	BUSOVAČA	150	123,60	124,41	145,35	156,68	157,78	173,29	191,21	194,97	176,00	148,33	152,58	159,70	1.903,90
6.	ŽEPČE	38	24,56	25,03	23,55	36,77	30,80	35,13	45,86	36,21	41,16	22,82	44,22	33,23	399,34
7.	ZAVIDOVIĆI	517	409,87	395,80	442,07	464,38	492,23	512,46	582,59	663,80	525,17	440,36	438,40	441,70	5.808,83
8.	NOVI TRAVNIK	300	261,19	260,79	284,05	296,07	311,96	311,62	352,23	360,13	309,42	304,07	295,87	309,77	3.657,17
9.	Ostali korisnici	71	123,89	301,64	1.082,37	1.155,71	1.157,03	569,14	722,72	742,46	728,31	715,49	750,56	884,48	8.933,80
	UKUPNO	5.709	5.036,36	5.044,77	6.450,25	6.773,78	6.695,37	6.326,04	6.916,33	7.054,63	6.289,13	6.109,25	6.210,45	6.385,07	75.291,43

Nedostaju podaci za industrijski otpad (Rača - ArcelorMittal, podaci o granuliranoj troski, količinama deponovanja i prodaje cementarama). Kantonalna bolnica Zenica navodno ima opremu za tretman opasnog biološkog otpada kojeg zbog političkih razloga uprava nije htjela instalirati i koristiti. Nema podataka koliko je građevinskog otpada deponovano legalno i ilegalno sa koridora 5C.

Poglavlje 3.4.3. (str. 96):

Međutim, svakodnevni primjeri ukazuju na to da se u praksi ovi podzakonski akti ne primjenjuju, odnosno ne primjenjuju u dovoljnoj mjeri da bi se spriječilo zagađivanje voda. Nedovoljan inspeksijski nadzor jedan je od razloga povećanog nivoa zagađenosti rijeka i jezera u FBiH.

Ovdje se radi o zamjeni teza. Inspekcija je svjesna da se godinama kod operatera koji vode ispuštaju u otvorene tokove lažiraju parametri od certificiranih laboratorija, da se bez uređaja za tretman otpadnih voda daju potvrde u kojima stoji da kvalitet vode zadovoljava kriterije ispusta u prirodni recipijent. Treba postaviti pitanje koliko Agencija ima izvještaja u kojima stoji da kvalitet vode ne zadovoljava. Ova konstatacija se može naći jedino kod rudnika i sličnih firmi. Treba tražiti da li je i kada je na privatnim privrednim objektima dobiven negativan nalaz. Nigdje nije dat prikaz prikupljenih sadržaja iz separatora naftnih derivata. Sve što su specijalizirane firme izdvojile nije završilo direktno u vodotokovima.

Problem bakteriološke ispravnosti vode za piće nigdje nije spomenut, u stalnom je pogoršanju, naročito na lokalnim vodovodima. Na slici je dat primjer bakteriološkog nalaza vode za piće ZE DO Kantona – Institut za zdravlje i sigurnost hrane ZDK.

Izvještaj o stanju u oblasti bezbjednosti hrane u Bosni i Hercegovini za 2018. godinu

Tabela 58. Laboratorijske analize vode za piće

VRSTA ANALIZE	Ukupno analiza	Broj i % neodgovarajućih uzoraka
Mikrobiološke analize	10.795	2.224 20,60
Fizičko-hemijske analize (sastav)	3.993	884 22,14
UKUPNO	14.788	3.108 21,02

3.1 Mikrobiološke analize vode

U izvještajnom periodu ukupno je urađeno 10.795 laboratorijskih analiza vode za piće na mikrobiološke parametre, od čega 2.224 analiza nije bilo u skladu sa važećim propisima u BiH. Najveći broj neodgovarajućih uzoraka vode za piće je bio iz kategorije „Individualno vodosnabdijevanje (bunari, čatrnje, cisterne, pumpe...)“ (57,64%). Ostali objekti javnog vodosnabdijevanja u koje spadaju i lokalni vodovodi (52%) i individualno vodosnabdijevanje (bunari, čatrnje, cisterne, pumpe...) (57,4%), sa javno-zdravstvenog aspekta predstavljaju najveći rizik jer se voda potrošačima isporučuje bez ikakve obrade, a često i bez dezinfekcije. Kada je u pitanju kategorija „Javni vodovodi“ procenat neodgovarajućih uzoraka bio je 13,30% (Tabela 59.).

Tabela 59. Rezultati mikrobioloških analiza po kategorijama vode za piće

		Ukupno	Neodgovara	%
1	VODA ZA PIĆE	10.795	2.224	20,60
1.1	Javno vodosnabdijevanje	9.947	1.920	19,30
1.1.1	Javni vodovodi	6.535	869	13,30
1.1.2	Ostali objekti javnog vodosnabdijevanja	1.777	924	52,00
1.2	Voda koja se koristi u objektu za proizvodnju hrane, na mjestu na kojem se voda koristi u proizvodnji	115	3	2,61
1.3	Prirodna mineralna, prirodna izvorska i stona voda	242	18	7,44
1.3.1	Prirodna mineralna voda	117	0	0,00
1.3.2	Prirodna izvorska voda	87	11	12,64
1.3.3	Stona voda	0	0	0,00
1.4	Individualno vodosnabdijevanje (bunari, čatrnje, cisterne, pumpe...)	491	283	57,64

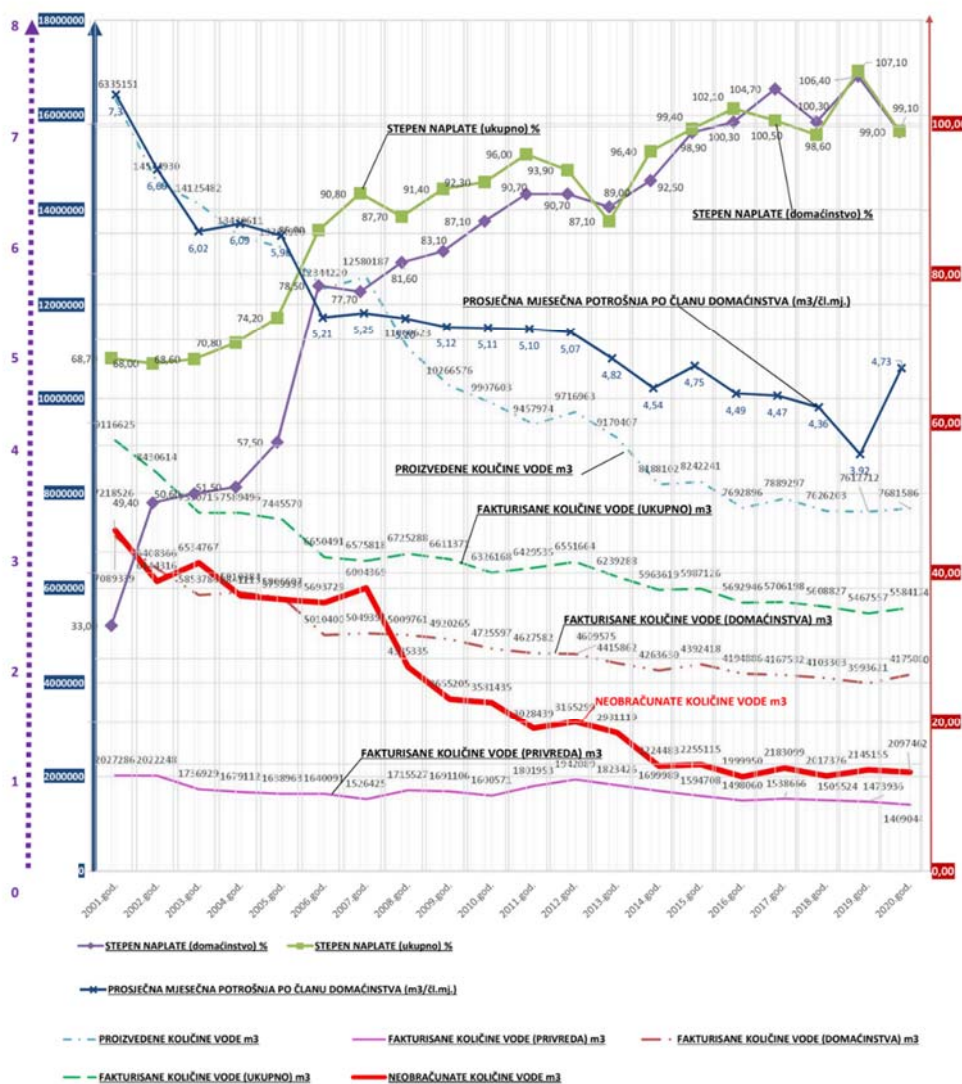
➤ Od uzetog broja uzoraka vode za piće iz lokalnih vodnih objekata je bilo 64% mikrobiološki neispravnih.

➤ Od uzetog broja uzoraka vode za piće iz gradskih vodovoda 2,9% mikrobiološki neispravnih uzoraka.

Komunalna preduzeća nekad imaju kvalitetniji prikaz podataka i posebno vremenskih tendencija nego što je top prikazano u ovoj Studiji. Na slici je primjer podataka za grad Zenicu:

DIJAGRAM KARAKTERISTIKA VODOSNABDJEVANJA U ZENICI

Arhus
centar
Zenica

Udruženje "EKO FORUM" Zenica

Talića brdo 11
72 000 Zenica, Bosna i Hercegovina
E-mail: info@ekoforumzenica.ba
Web: www.ekoforumzenica.ba
Tel/fax: +387 32 40 50 50

Poglavlje 3.5.1. (str. 105):

U FBiH nedostaju postrojenja za obradu i zbrinjavanje posebnih kategorija otpada (otpadni mulj, životinjski otpad, medicinski otpad, opasni otpad itd.). Značajan dio industrijskog opasnog otpada i drugih posebnih kategorija otpada (npr. električni i elektronski otpad) prevozi se na obradu u inostranstvo u skladu s odredbama Bazelske konvencije.

FMOIT ima dokumentaciju o prevozu opasnog otpad u skladu sa Bazelskom konvencijom. Potrebno je preuzeti podatke po godinama količina i vrsta izvezenog otpada. Kao primjer treba posebno navesti obavezu izvještavanja o odvoženju mulja sa prečistača voda iz Mostara.

Poglavlje 3.8.1. (str. 127):

Prema podacima najviše zaposlenih u FBiH je u sektoru obrazovanja (u septembru 2020. broj zaposlenih iznosio je 518.537)

Netačan podatak, pogrešno preuzet iz novinskog članka umjesto da se koriste zvanični podaci. Najviše zaposlenih u FBiH (ukupno 531.483) je u sektoru Prerađivačke industrije (106.385) a ne u sektoru obrazovanja. (https://www.fzzz.ba/ckFinderFiles/files/Analitičko-statistički_godišnjak_2019.pdf)

Poglavlje 3.8.1. (str. 130):

Zdravlje stanovništva u FBiH je ugroženo zbog zagađenja pitke vode procjednim vodama, te zbog širenja neugodnih mirisa, zagađujućih materija i suspendiranih čestica otpada nošenog sa nereguliranih i ilegalnih odlagališta.

Kako neugodni mirisi ugrožavaju zdravlje?

Poglavlje "Održive zajednice pristupačna energija iz čistih izvora i očuvanje života na zemlji i očuvanje vodenog svijeta" (str. 169):

Evidentan je tolerantan i saučesnički stav lokalnih vlasti u svim posmatranim lokalnim zajednicama prema industrijskim zagađivačima vode a naročito velikim, kao što su termoelektrane u Kaknju i Tuzli ili željezara u Zenici.

Zagađivači vodnih tijela iz industrije nisu adekvatno obrađeni sa parametrima. Ovdje se navodi tolerantan i saučesnički stav lokalnih vlasti. Ovo je neumjesna izjava jer lokalne vlasti nemaju nadležnosti. Mogu se samo poput NVO organizacija pobuniti. Ovdje se svjesno prikriva odgovornost Agencije za vode i laboratorija koje vjerovatno lažiraju podatke za potrebe korisnika, a niko ne vrši validaciju dostavljenih podataka. Najbolji primjer je smanjenje obračuna EBSa za ArcelorMittal koje se pravda benignim postupkom podešavanja pH vrijednosti otpadnih voda Toplane. Ovdje treba dati prikaz koliko se uplati sredstva po godinama i koliki je obračunati EBS, opet po zagađivačima klaonice, mljekare, kožare, metalska industrija, fabrika sode Lukavac koja je poseban problem.

Identična je stvar kako Agencija za eksploataciju šljunka sa 700.000 KM na godišnjem nivou sada prikupi 30.000 KM. Treba dati prikaz eksploatisanih količina. Ova sredstva se dijelom usmjeravaju u ribolovačka udruženja i ona su ovim obračunima zakinuta. Ovo je očigledan kriminal.

Poglavlje "Ekonomsko područje" (str. 172):

U FBiH trenutno nedostaju zvanični, pouzdani i ažurni podaci o svim vrstama otpada, pa tako i o proizvodnom otpadu. Prema Strategiji razvoja FBiH 2021-2027 u fokus će se staviti reciklažna industrija kao pokretač razvoja sistema upravljanja otpadom, a putem kružne ekonomije stvarat će se nova zelena radna mjesta. Trenutno u FBiH ne postoji evidencija o zelenim radnim mjestima.

Arhus
centar
Zenica

Udruženje "EKO FORUM" Zenica

Talića brdo 11
72 000 Zenica, Bosna i Hercegovina
E-mail: info@ekoforumzenica.ba
Web: www.ekoforumzenica.ba
Tel/fax: +387 32 40 50 50

Ovo je nekorektan prikaz informacija. Potrebno je navedeni podatke o količinama i vrstama prikupljenog otpada operatera ambalaže i ambalažnog otpada PET, karton, staklo itd... Eko pak, Eko život, operater za prikupljanje elektronskog otpada ZEOS, Kim Tec Eko itd, svi oni moraju podnositi godišnje izvještaje FMOIT-u. Posebno treba povesti računa o kvalitetu dostavljenih podataka i mogućnosti lažiranja od strane operatera.

Federalna strategija zaštite okoliša 2022.-2032

Tabela 9 (str. 36):

U prioritet 1.5. treba dodati uspostavljanje referentne laboratorije koja bi mogla vršiti kontrolna mjerenja kvaliteta voda i kojom bi se obezbijedilo da se može vjerovati izvještajima koje dostavljaju ovlaštene ispitne laboratorije.

Mjera 2.2.1 (str. 51):

Ne spominje se problem tarifiranja otpada – dosadašnja praksa varira tako da neka komunalna preduzeća fakturišu otpad po površini stana, neka po broju članova domaćinstva, a trebalo bi naći održiv i pravedan sistem tarifiranja i naplate prema količini proizvedenog otpada, uz poticaje za one koji vrše odvajanje i/ili reciklažu.

Mjera 2.5.1. (str. 52):

Nedostaje "Stvaranje uvjeta za adekvatno zbrinjavanje industrijskog otpada"

Prioritet 3.1. (str. 66):

Prije svih nabrojanih mjera potrebno je usvojiti Prostorni plan FBiH i uskladiti prostorne planove kantonâ.

Mjera 4.1.1. (str. 85):

Nije racionalno niti je realno očekivati da se izrade referentni dokumenti za najbolje raspoložive tehnike za sve industrijske procese, jer mi za to nemamo kapaciteta. Sasvim je dovoljno koristiti odredbu iz Zakona o zaštiti okoliša da se koriste EU BAT i BREF.

Prioritet 4.7. (str. 90):

Svjetlosno zagađenje ne spada u područje zagađenja zraka i klimatskih promjena. To treba premjestiti u drugu oblast.

Strateški cilj 6 (str. 125):

Prije svih nabrojanih mjera potrebno je usvojiti Prostorni plan FBiH i uskladiti prostorne planove kantonâ.

Mjera 7.5.5. (str. 160):

Nema kvalitetnog PRTR registra bez validacije dostavljenih podataka od strane zagađivača. Moraju se uspostaviti referentne laboratorije i inspeksijska tijela kako bi se osigurao kvalitet podataka u registru.

Zlatan Alibegović,

Predsjednik Udruženja Eko forum Zenica

Zenica, 30.06.2022.